

Leven in twee werelden

Goedenavond. Toen ik werd uitgenodigd om dit jaar hier een toespraak te houden, voelde ik mij zeer vereerd. Daarna besepte ik pas, dat dit geen gemakkelijk onderwerp is. Het is immers al 75 jaar geleden. Dat was een heel andere wereld in een periode die al vaak herdacht is en waar alles al over gezegd is. Wat kon ik daar nu nog aan toevoegen?

Toen ik een paar weken geleden thuis aan de eettafel in Best aan het brainstormen was over wat Kristalnacht voor mij inhoudt, liet een van mijn dochters een vriendin buiten. Achteloos riep ik haar na "Doe de deur dicht, je bent toch niet in de kerk geboren". Een kennis die bij me aan tafel zat, vroeg of we die uitdrukking ook in onze taal, het Romanes, zo gebruiken. Daar moest ik even over nadenken. In onze taal zeggen we namelijk " <<Daro te wes wek lieno >>", hetgeen betekent "Ik ben bang dat je weggehaald wordt". Over onze schouder kijken is diep geworteld in onze cultuur, nog altijd.

Het is nu 75 jaar geleden. In een wereld die wij niet meer kennen, werden joden in heel Duitsland aangevallen, werden hun winkels en bedrijven vernield, hun synagogen in brand gestoken, hun huizen, scholen, begraafplaatsen en ziekenhuizen beklad en vernield. Hier waren vele jaren van discriminatie, intimidatie en uitsluiting van de joden aan vooraf gegaan. Een lange periode waarin hun burgerrechten steeds verder werden ingeperkt en ze van een welgestelde bevolkingsgroep veranderden in paria's en verschoppelingen die door hun burens geweerd werden en een gemakkelijke zondebok waren in een tijd dat het economisch slecht ging en politici met extreme denkbeelden de publieke opinie geleidelijk steeds meer gingen bepalen. En de gewone burgers leken dit zomaar te laten gebeuren.

Was die wereld echt zo anders dan de wereld van nu?

Toen ik als klein meisje in Best op de lagere school zat, bestond mijn wereldbeeld uit twee waarheden. Aan de ene kant waren er de feiten. Als er op school in de geschiedenisles over de Kristalnacht werd gepraat, ging het altijd over hoeveel Joden er in Duitsland werden gedood, hoeveel synagogen er afbrandden en ga zo maar door. Het was iets wat een andere bevolkingsgroep was aangedaan, het joodse volk. En ook in de verhalen over het verdere verloop van de oorlog ging het vooral over de feiten, maar zelden over de mensen erachter, laat staan over mijn mensen, Sinti en Roma.

In die tijd leefde ik nog echt in twee werelden. De ene wereld was die van de lagere school in Best, waar ik zelfs een andere naam had, Zilva, mijn 'officiële' Nederlandse naam. Dit was de wereld van de burgers, de wereld waar mensen van alles opschreven, de wereld van de harde feiten. Thuis was er een andere wereld, de wereld waar ik Lalla heette, een wereld waar verhalen werden verteld en waar het verleden in ere werd gehouden. In die tijd dacht ik vaak dat wat er met de Sinti en Roma in de oorlog was gebeurd iets van onze wereld was. Het was niet opgeschreven in de burgerwereld omdat het geen plek had gekregen.

Thuis spraken we vaak over de Tweede Wereldoorlog, de aanloop ernaartoe en de nasleep ervan. Mijn ouders hadden de gevolgen immers aan den lijve ondervonden. Mijn moeder verloor 24 directe familieleden en aan mijn vaders kant hadden 23 ooms, tantes, neven, nichten en grootouders de oorlog niet overleefd. Thuis had de oorlog echt een emotionele betekenis en was het iets wat nooit meer mocht gebeuren. Voor mijn klasgenootjes leek het alleen maar iets te zijn wat ze uit de boeken kenden.

De oorlog is voorbij; de Kristalnacht ligt 75 jaar achter ons. Het was het begin van het einde, het begin van een dieptepunt, maar je zou eigenlijk ook kunnen zeggen dat het een hoogtepunt was; een hoogtepunt van het geweld tegen de minderheidsgroeperingen, een gebeuren dat je letterlijk hoog moet houden zodat het niet vergeten raakt.

Helaas zal het geweld tegen minderheidsgroeperingen in het huidige Europa sowieso niet snel vergeten raken. Mijn mensen, de Sinti en Roma, zijn in Europa de oudste en de grootste minderheidsgroepering, maar het is menonwaardig te noemen hoe er nu nog altijd in Europa en vooral Oost-Europa met Sinti en met name Roma wordt omgesprongen.

Bijvoorbeeld in Roemenië en Bulgarije. Daar is de grootste groep kansloos, ze hebben geen opleiding, geen werk en zeer slechte huisvesting. De levensverwachting ligt veel lager dan bij de normale burgers. Vóór je vijftigste overlijden is daar heel normaal.

In voormalig Joegoslavië, Slowakije, Roemenië, Albanië en Hongarije vinden weer pogroms plaats, waarbij hele dorpen, soms zelfs met de burgemeester voorop, naar de plekken trekken waar Sinti en Roma wonen. Ze knuppelen weerloze mensen neer, steken hun woonplekken in brand en verdrijven ze van huis en haard. Hierbij vallen zelfs doden, onder wie zeer jonge kinderen.

Was dit niet de wereld waarvan wij dachten dat die niet meer bestond?

Discriminatie, stigmatisering en uitsluiting zijn in deze landen aan de orde van de dag. Er verschijnen weer borden in het straatbeeld met teksten als 'verboden voor zigeuners' of 'zigeuners hier niet welkom'.

Voor nu het keurslijf van het communisme weg is en het crisistijd is, gaat het weer de foute kant op en zoekt men weer een zondebok. Sinti en Roma redden het niet in deze maatschappij. Om te overleven, moeten sommigen gaan bedelen, leven ze op en van de vuilnisbelten en daardoor onderscheiden ze zich van de gewone burgers en vallen ze op. Net als de joden aan het begin van de twintigste eeuw in Duitsland.

Daarom gaan met name Roma in Oost-Europa op zoek naar een veiligere en betere toekomst voor zichzelf en hun kinderen en migreren ze naar het Westen. Maar in sommige West Europese landen zoals Italië en Frankrijk worden ze opnieuw gediscrimineerd, gestigmatiseerd en uitgesloten en in een getto gedumpt, en dan mag je nog van geluk spreken.

Velen van hen worden onwettig en op grond van hun etnische achtergrond uitgezet naar het land van herkomst waar hen totaal geen veiligheid of toekomstperspectief wacht, en dat zijn landen die lid zijn van de Europese Unie, landen waarin de Roma ook het recht zouden moeten hebben op eerlijke kansen zoals dat voor iedere ander Europeaan geldt.

En ook in Nederland doen zich dergelijke ontwikkelingen voor. De politieke tendens wordt steeds rechtser. In het dagblad de Volkskrant, stond op 10 oktober een artikel waarin Huub van Baar, van de Universiteit van Amsterdam, waarschuwt voor de opkomende zigeunerhaat die de gelijkheid van de Europese burgers, een grondwaarde van Europa, zou uithollen. Hij noemt de Roma de nieuwe Joden. Ik citeer uit dit artikel: "De Roma vormen de laatste minderheid die nog schaamteloos en ongestraft wordt gediscrimineerd en gecriminaliseerd. Antisemitisme bestaat nog, maar wordt als onacceptabel beschouwd. Dat Roma, ondanks alle onderlinge verschillen net als bij Joden als één groep worden gediscrimineerd, is kennelijk geen probleem en wordt acceptabel gemaakt door 'fatsoenlijk' antiziganisme. Uitsluiting en geweld nemen toe. Frankrijk vindt dat alle Roma weg moeten. Ik vind dat een blamage voor Europa."

Ik sluit mij volledig bij zijn woorden aan: het mag niet zo zijn dat een volk dat al honderden jaren gediscrimineerd en vervolgd wordt, in de 21ste eeuw nog steeds uitgesloten wordt van iedere kans op een betere toekomst. Het mag niet zo zijn dat in een maatschappij waar men de mond vol heeft van 'inclusie' het als volledig normaal wordt gezien dat hele bevolkingsgroepen uitgesloten worden.

Ik wil hierbij de hoop uitspreken dat we samen voor een betere wereld kunnen zorgen, zodat onze kinderen samen in veiligheid en vrede op kunnen groeien.

De Kristalnacht is inderdaad 75 jaar geleden. De wereld is inmiddels sterk veranderd. Laten we hopen dat het ook zo blijft. Laat ons aller geliefden niet voor niets gestorven zijn.

Lalla Weiss